

Legyetek beírva jó esztendőre

A BÚÉK, a „boldog új évet kívánok” kifejezés talán a legismertebb és legkedveltebb betűszava a magyar nyelvnek. Mi, zsidó emberek a vallási újesztendő, Ros Hásáná közeledtével mégis egy másfajta köszöntést használunk: „legyetek beírva egy jó esztendőre”. Félreértés ne essék, nincs semmi probléma a „boldog” szóval, hiszen a héber Biblia, valamint a hagyományos irodalom sokszor említi pozitív értelemben ezt a fogalmat mind főnévként, mind melléknévként.

Az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozata kimondja, hogy az ember szabad akarattal megáldott teremtmény, ezért mindenkor joga van az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez. Az amerikai államférfi Thomas Jefferson (1743-1826), aki ugyan többedmagával fogalmazta meg ezt a fontos okiratot, de annak fő szerzője volt, az angol filozófus John Locke (1632-1704) hatása alatt állt, aki a harmadik elidegeníthetetlen jognak a vagyoniást avagy birtoklást tartotta. Mégis, a végleges szöveg Locke-től eltérően nem materiális, hanem inkább spirituális értékekre utal.

Élet, szabadság és a boldogság keresése; e három fogalom mind szerves része annak, amit a héber nyelv egy három betűs picinyke szóval fejez ki: „tov”, vagyis jó.

A teremtés folyamatának leírásában maga Isten ennek a szónak többszörös ismétlésével biztatja az olvasót, hogy a világ jó, és a jó világban jóra kell törekednünk. A zsidó vallás egyik legfontosabb tanítása, hogy a teremtés folyamata tovább folytatódik, és mi, emberek, Istennek vagyunk aktív partnerei e munka befejezésében.

Lépten-nyomon azt tapasztaljuk, hogy noha van lehetőség a jóra, a valóság mégis azt mutatja, hogy a gonoszság erői a világon sok helyütt győzedelmeskednek. A terror és a pusztítás, az éhség és a gyilkos kór sajnos nem ismeretlenek napjainkban, a 21. század második évtizedében. 5775-öt köszöntve mi a zsidó liturgiai időszámítás 58. századában sem büszkélkedhetünk különösen jó eredményekkel. Mindennél fontosabb lenne valami kiutat találni ebből a tarthatatlan és elkeserítően sivár helyzetből. Én úgy gondolom, hogy az Isten közelségét kereső tiszta hitünk és bizodalunk a mi egyedüli reménységünk.

A kabbala mesterei különösen szeretik a számmisztikát. Szerintük, mivel a héber betűknek számértéke van, bizonyos egyezéseknek nagy a jelentőségük. Közismert tény, hogy feliratokban és sírköveken, valamint más héber dokumentumokban a dátum jelölésére a „li-f’rát kátán” („a kis időszámítás szerint”) metódusát használják, ami az ezreket mellőzve csak a százas számokra hivatkozik.

Ennek értelmében a beköszöntő zsinagógái újév számértéke 775. A Zsoltáros bizalmat hirdető üzenetének is 775 a számértéke: „Az Örökkévaló meg fogja áldani az Ő népét...”

Legyen 5775 a jó és a jóság, a bizalom, a hit és az áldás éve, s akkor bizonyára igazi élet, igazi szabadság és igazi boldogság lesz az osztályrészünk. Hiszen Isten Mikeás prófétán keresztül kinyilatkozta, hogy mi a „tov”, a jó: cselekedjünk jogot, kedveljük a szeretetet, és járjunk mindig szerényen Isten útjain. Kívánom mindnyájunknak, hogy legyünk beírva az Élet Könyvébe.

Szeretettel:

Feri

Sasszárnyakon hordozlak...

(Mózes II. könyve:19:4) a mottója annak a kiállításnak, melynek megnyitója augusztus 26-án volt az Izraeli Kulturális Intézetben. A Világ Zsidó Aviátorai című kiállítást a MENSCH Nemzetközi Alapítvány szervezte, és alapítója, Geiger András nyitotta meg.

Egy 70 évvel ezelőtti emlékezetes napra, 1944 augusztus 25-re, de Gaulle tábornok párizsi bevonulására egy kisfilmmel tekinthetünk vissza. Angyal László a kiállítás létrehozója, aviátor, fotográfus, író, a közösségünk tagja mesélt arról, kik is azok az aviátorok.

Az Aviátorok – az ő szavaival - nemcsak a pilóták, de azok is, akik aktívan elősegítik a repülések megvalósítását. A mindenkori repülő embert, a pilótát, a navigátort, a fedélzeti rádióst, a repülőgép-szerelőt, az ejtőernyőst, a ballonpilótát jelenti, de ide tartoznak a géptervezők, ejtőernyősök, repülésirányítók, mindazok, akik munkájukkal részt vesznek a repülésben.

A nagyközönség, a zsidó emberek részére sikeres, dicsőséges életpályákat, hihetetlen sorsokat tárunk itt fel – mondta Angyal.

Talán nem nagyon lepődünk meg, ha ott találjuk a repülés szerelmesei között Houdinit (Weisz Eriket) is, aki rövid Hamburgi kitérő után egész Ausztráliáig vitte repülőjét, hogy elsőként repüljön azon a távoli kontinensen, 1910-ben. „A repülés maga a mágia.” De utána folytatta szabadulóművész karrierjét, amiben utolérhetetlen volt.

Heisler András, a Mazsihisz elnöke a magyar zsidóság hozzájárulásáról beszélt a magyar és a világ kultúrájának és tudományának gazdagításában. Végigtekintve a kiállítás anyagát, lenyűgöző, hogy hány zsidó volt úttörő ezen a területen, a legkülönbözőbb országokban, kezdve Lili Steinschneiderrel, aki az első vizsgázott női pilóta volt az Osztrák-Magyar Monarchiában, s egyben a világ első zsidó pilótanője is.

Az első világháború német zsidó pilótái között ott találjuk Wilhelm Franklt (1893-1917), aki légi győzelmei alapján nemzeti hős lett, s akiről 1973-ban a német Luftwaffe egyik repülőszázadát elnevezte. Franciaországban Marcel Dassault (Marcel Bloch 1892-1986) alapított repülőgépgyárat, de a német megszállás után nem volt hajlandó együttműködni a megszállókkal, a mert zsidó volt, Buchenwaldba deportálták, túlélte, és 1949-ben meg is változtatta a nevét.

A szovjet zsidó pilóták között találjuk Sztálingrád Fehér rózsáját, Lidija Vladimirovna Litvjakot (1921-1943), de a repülőgéptervezők között is számos zsidó található, egyik leghíresebb, Mihail Joszifovics Gurjevics (1893-1976), aki Artem Ivanovics Mikojjal (1905-1970) megalkotta azokat a gépeket, amelyeket neveik betűiből a MÍG-nek ismerünk. A típusokat számozással jelölték, és az irántuk való tiszteletből haláluk után is megtartották.

A brit pilóták soraiban is sok nagyszerű aviátort találhatunk. A második világháború idején Palesztinában a brit hadsereg több pilótát, ejtőernyőst képzett ki. Közéjük tartozott a mártír Szenes Hanna Anikó is, aki a brit hadseregben főhadnagyi rangot kapott. Célja az volt, hogy Magyarországra visszajöve megpróbálja megakadályozni a magyar zsidók deportálását, illetve segítse a szövetséges haderő pilótáinak menekülését.

Antoine de Saint-Exupery nevét sokan csak a Kis herceg írójaként ismerik, és kevesen azt az embert, akiről így ír A hadirepülő című regényében: Ezzel az Israellel, akinek az orrát bámultam, meleg barátságban voltam. Egyik legbátrabb pilótabajtársam volt az osztályban. Egyik legbátrabb és egyik legszerényebb. Addig mondták neki, hogy a zsidók óvatosak, míg a maga bátorságáról azt nem hitte, hogy az az óvatosság. Hogy az az óvatosság, hogy az ember győz.

Dénes Gábor filmrendező, operatőr egy, a léghajóról és feltalálójáról, Schwarz Dávidról szóló kisfilm vetítésével és egy nagyszerű előadással követte a zsidó aviátorok munkásságát, a léghajótól a szuperszonikus repülőig, Schwarz Dávidtól (Keszthely, 1850– Bécs, 1897), Kármán Tódorig (Budapest, 1881 – Aachen, 1963).

A kezdetek

A fantasztikus koponya, aki munkásságával rengeteget adott a világnak, és akit a szuperszonikus légi közlekedés atyjaként, a rakétatechnológia és hiperszonikus űrhajózás úttörőjeként ismerhetünk, akit az amerikai légierő (USAF) védőszentjének becéznek, s akiről a

Holdon és a Marson is egy-egy krátert neveztek el: Kármán Mór

A győztes légierő -
חיל האוויר - Heyl Ha"Avir

Adolph „Al” Schwimmer (1917-2011) izraeli mérnök, aki pilótákat, repülési szakembereket toborzott az Izraeli légierő részére, én néha repülőgépeket csempészett. Danny Shapira (1925-), berepülőpilóta, az élő legenda. Israel (Tibi) ben Shakar (Stern Tibor 1923-) repülőoktató, repülésbiztonsági szakember. Mordechai „Mottie” Mod (1926-2003) a légierő parancsnoka volt a Hatnapos háború idején. Ő irányította az Operation Diamond מִבְּצֵעַ יְהָלוּם, *Mivtza Yahalom* műveletet.

Kiemelkedik Giora „Sólyomszem” Epstein (1938-), aki kitartóan küzdött, hogy pilóta lehessen, és rendkívüli látásának köszönhetően nagyon sikeres volt, többek között a Jom Kippuri háborúban elért győzelmeivel. Ezer Weizmann (1924-2005) már a Haganah pilótájaként repült, majd ő lett a légierő parancsnoka. Nagyszerű győzelmeket aratott a Hatnapos háborúban is, ezután lett a légierő vezérkari főnöke.

Petényiné Szoó Györgyi

Egy testvérközösség Kölnben

Mária, aki már egy éve Kölnben él (de rendszeresen hazalátogat, és olyankor, ha teheti, eljön a Bét Orimba), már bekapcsolódott a kölni liberális zsidó közösség életébe. Az 1996-ban alapított Gescher LaMassoret a World Union for Progressive Judaism tagja. Tagjai az egykori liberális tradíció folytatóinak vallják magukat, amely a vészkorszak előtt meghatározta Köln zsidó életét.

Ezt a liberális szellemet testesítette meg a Roonstrassén épült nagy zsinagóga, mely 1938-ban áldozatul esett a kristályéjszaka pusztításának. Az 1950-es években építették újjá. Ekkortól a nagyrészt oroszokból álló ortodox közösség székhelye lett. Ezt a zsinagógát látogatta meg 2005-ben XVI. Benedek pápa.

A nem túl nagy liberális közösség soknemzetiségű. Németeken kívül van orosz, francia, magyar, amerikai tagja. Egy evangélikus gyülekezet ad nekik helyet, ahol pénteken részt vettünk a szombatfogadáson. Az istentiszteletet egy hölgy vezette. A szidurjuk hasonló a mienkhez, de majdnem minden dallam más.

Vasárnap tanuláson vettünk részt, amit egy amerikai származású, Kölnben élő, végzős rabbi növendék hölgy tartott. Ezen az alkalmon a résztvevők összefoglalták, amit addig a prófétákról tanultak. A témát a résztvevők kis csoportokban vitatták meg. Mária az idők folyamán már beszélt a közösség tagjainak a Bét Orimról. Többen szívesen el is jönnének látogatóba.

Köln amúgy csodálatos, látnivalókban gazdag város. A híres dómon kívül 12 román kori temploma van. Mivel a dóm évszázadokon át épült, az üvegablakok is különböző korokból származnak. Az ún. bajor ablakokat II. Lajos adományozta, és 1848-ban kerültek a helyükre.

Ézsaiás, Jeremiás, Ezékiel, Dániel

A házak közötti számos zöldterület egyikén áll a Frauenbrunnen, Anneliese Langenbach alkotása. A kompozíció a különböző korokban Kölnben élt, és különböző népcsoportokhoz tartozó asszonyokat mutatja be.

A kép közepén a zsidó nő látható egy 1424-es ábrázolás alapján.

Brodzky Ildikó

Szeptemberi programjaink

Ha másképpen nem jelezzük, programjaink helyszíne a Bálint Ház első emeleti Macesz terme (1065 Budapest, Révay u. 16.)

Szeptember 5. péntek 17:30 Bevezetés a liturgiába 18:30 Kabbalat Sabbat Raj Ferenc kiselőadásával
Szeptember 12. péntek 17:30 Bevezetés a liturgiába 18:30 Kabbalat Sabbat Raj Ferenc kiselőadásával
Szeptember 19. péntek 17:30 Bevezetés a liturgiába 18:30 Kabbalat Sabbat Raj Ferenc kiselőadásával
Szeptember 22. hétfő 18:00 Raj Tamás Akadémia - A zsidóság eszmevilága a bibliai Zsoltárok könyve értelmezésének tükrében
Szeptember 23. kedd 18:00 Modern kihívások – reform zsidó válaszok: Hagyomány és változás a kortárs progresszív responsa-irodalom tükrében
Szeptember 26. péntek 17:30 Bevezetés a liturgiába 18:30 Kabbalat Sabbat Raj Ferenc kiselőadásával - Új év, új kihívások
Szeptember 29. hétfő 18:00 Raj Tamás Akadémia - A zsidóság eszmevilága a bibliai Zsoltárok könyve értelmezésének tükrében
Szeptember 30. kedd 18:00 Modern kihívások – reform zsidó válaszok: Hagyomány és változás a kortárs progresszív responsa-irodalom tükrében

Nagyünnepi programjaink

Szeptember 24. szerda 18:00

Erev Ros Hasana, utána hideg vacsora
Közreműködik: Neumark Zoltán zongoraművész (ének, zongora)
Helyszín: Bálint Ház nagyterme (Bp. VI., Révay u. 16.)

Vacsora ára 3000 Ft, gyerekeknek 1000 Ft
Jelentkezés: szeptember 21-ig

Szeptember 25. csütörtök 17:00

Ros Hasana első napja, Táslich szertartás
Találkozás: a Szent István park bejáratánál